

JERZY DANIELEWICZ
(Poznań)

MARTIN LITCHFIELD WEST
(1937–2015)

W dniu 13 lipca 2015 roku w Oksfordzie zmarł nagle jeden z najwybitniejszych, a zdaniem wielu – najwybitniejszy hellenista ostatniego półwiecza w skali światowej, Martin L. West. Odszedł w pełni sił twórczych, w trakcie pracy nad nowym wydaniem krytycznym *Odysei* dla „Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana”, mającym stanowić dopełnienie wydanej tamże edycji *Iliady* z lat 1998–2000. Był człowiekiem niezwykłego intelektu, ogromnej erudycji i pracowitości. Pod względem formatu przyrównywano go do wielkiego Ulricha von Wilamowitz-Moellendorffa.

Zdjęcie udostępnione przez Stephanie West

Pozostawił po sobie ponad pół tysiąca publikacji naukowych, w których ogarniał szerokie obszary wiedzy o kulturze greckiej, zwłaszcza okresu archaicznego i wczesnoklasycznego, interpretowanej w niektórych jej aspektach z odniesieniem do kultury Bliskiego Wschodu i tradycji indoeuropejskich. Zasadą Westa było przede wszystkim bogate udokumentowanie owych zbieżności w sferze poezji, filozofii i religii. Szczytowym osiągnięciem na tym polu była książka *The East Face of Helicon: West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth* (Oxford 1997), uznana przez jednego z recenzentów (Barry'ego Powella) za jedną z najważniejszych książek ostatniego pokolenia¹. Autor przygotował się do jej napisania studiując języki niezbędne do poznania źródeł w oryginale: akadyjski, ugarycki, fenicki, hebrajski i hetycki. Sam przykładał wielką wagę również do swojej wcześniejszej pracy *Early Greek Philosophy and the Orient* (Oxford 1971) i ubolewał, że została przemilczana przez tradycyjnie ukierunkowanych historyków filozofii. Przełomową rolę tych publikacji dobitnie podkreślono w uzasadnieniu przyznania Martinowi Westowi niezwykle prestiżowej Nagrody Balzana (2000). Owocem dalszych studiów orientalnych oksfordzkiego uczonego były książki: *Indo-European Poetry and Myth* (Oxford 2007) i *The Hymns of Zoroaster* (London 2010).

W mowie, jaką wygłosił podczas uroczystości wręczenia wspomnianej nagrody Balzana, Martin West zdefiniował swoje podejście do badań nad literaturą grecką, określając się, w pierwszym rzędzie, mianem filologa i historyka literatury. W tej roli wniósł trwały wkład do uprawianej przez siebie dyscypliny w postaci szeregu wydań i komentarzy, już to dołączanych do edycji tekstu, już to publikowanych osobno, a także przekładów i opracowań monograficznych.

Serię komentowanych edycji zainaugurowało wydanie *Teogonii* Hezjoda (Oxford 1966), opatrzone doskonałym komentarzem; dopełniający tom zawierający *Prace i dnie* ukazał się sporo lat później (Oxford 1978). Mistrzostwo Westa w dziedzinie edytorstwa jest niekwestionowalne, a opracowane przez niego edycje są natychmiast uznawane za standardowe. Wystarczy wymienić – poza cytowaną już *Iliadą* – wydane jeszcze wspólnie z Rudolfem Merkelbachem *Fragmenta Hesiodica* (Oxford 1967), a następnie *Iambi et Elegi Graeci* I–II (Oxford 1971–1972, II wydanie 1989–1992), *Carmina Anacreontea* (Teubner, Leipzig 1984; editio correctior editionis primae: Stuttgart and Leipzig 1993), czy wreszcie *Aeschyli Tragoediae cum incerti poetae Prometheo* (Teubner, Stuttgart 1990). W wymienionej na końcu edycji oddał West wzruszający hołd swojemu mistrzowi, którego seminarium w znacznym stopniu go uformowało, kończąc Praefatio, bardzo znamienne, słowami Orestesa do nieżyjącego ojca (*Ofiarnice* 315–318):

¹ Polski przekład: M. L. West, *Wschodnie oblicze Helikonu. Pierwiastki zachodnioazjatyckie w greckiej poezji i micie*, przeł. M. Filipczuk, T. Polański, Homini, Kraków 2006.

Ingentes autem Eduardi Fraenkel manes, mei quondam magistri, propitios velim.

τί σοι
φάμενος ἦ τί ρέζας
τύχοιμ' ἄν ἔκαθεν οὐρίσας,
ἐνθα σ' ἔχουσιν εὐναί;

[Jakich obrzędów trzeba, / modłów jakich, by dotrzeć tam, / gdzie twoje senne łoże? – przekład Stefana Srebrnego].

Z przekładów na język angielski należy wymienić przede wszystkim pozycje książkowe: opublikowane w serii „World’s Classics” *Hesiod: Theogony. Works and Days* (Oxford 1988) oraz *Greek Lyric Poetry: The Poems and Fragments of the Greek Iambic, Elegiac, and Melic Poets (excluding Pindar and Bacchylides)* (Oxford 1993), a ponadto dwa cenne tomy znanej i poważanej serii „The Loeb Classical Library”: *Homeric Hymns. Homeric Apocrypha. Lives of Homer* oraz *Greek Epic Fragments from the Seventh to the Fifth Centuries* (oba z tą samą datą i miejscem publikacji: Cambridge, Mass. and London 2003). Do opracowań dopełniających edycje tekstów należą *Studies in Greek Elegy and Iambus* (Berlin and New York 1974), *Studies in Aeschylus* (Stuttgart 1990), *Studies in the Text and Transmission of the Iliad* (München 2001), *The Making of the Iliad* (Oxford 2011), *The Making of the Odyssey* (Oxford 2013).

Niezwykle istotną część spuścizny naukowej Martina Westa – w sensie rangi naukowej oraz wpływu na kształtowanie poglądów innych badaczy – stanowią jego artykuły (w sumie ponad 200). Można śmiało sformułować twierdzenie, że niektóre z nich wniosły więcej i odbiły się szerszym echem w świecie filologicznym niż niejedna książka mniej znaczących autorów. Ich opublikowanie w szerokim wyborze w trzech uporządkowanych tematycznie tomach *Hellenica* (Oxford 2011–2013) było ze wszech miar słusznym i pożytecznym przedsięwzięciem wydawniczym. Niebagatelną rolę, ze względu na przenikliwość i erudycję piszącego, pełniły również jego bardzo liczne recenzje, którymi przez wszystkie lata swojej działalności naukowej reagował na godne zauważenia lub wymagające krytycznej interwencji publikacje z dziedziny szeroko rozumianej hellenistyki.

Postawę naukową Martina Westa cechowała umiejętność przeciwstawiania się panującym opiniom. Cechę tę ilustruje odrzucenie, w książce *The Orphic Poems* (Oxford 1983), rozpowszechnionego w nauce XX wieku poglądu o istnieniu ruchu religijnego opisywalnego w kategoriach „orfizmu” na rzecz prostego ustalenia, jakie „orfickie” poematy funkcjonowały w starożytności, jaki miały charakter i jaka była ich tematyka, w jakich okresach i kręgach były komponowane i jaki ewentualnie między nimi istniał związek. Powszechnie znane jest też konsekwentne uznawanie Hezjoda za poetę wcześniejszego od Homera.

Dziedzinami, w których Martin West uzyskał zasłużoną renomę najwyższej klasy eksperta, jest metryka i muzyka grecka. Jego podręcznik *Greek Metre* (Oxford 1982) imponuje przemyślaną konstrukcją (wprowadzenie teoretyczne, „diachroniczne” prowadzenie wykładu według epok i działów poezji), bogactwem odniesień do

przypadków szczegółowych, a jednocześnie ekonomią, precyzją i jasnością dyskursu. O ile jednak można uznać, że w dziedzinie metryki West miał w poprzedzającym pięćdziesięcioleciu kilku poprzedników (przede wszystkim Wilamowitz, Maas, Gentili, Snell, Korzeniewski), o tyle jego *Ancient Greek Music* (Oxford 1992) w zaprojektowanym przez Autora kształcie była prawdziwym kamieniem milowym w tej dziedzinie². Jest to oryginalne i przejrzyste ujęcie niemal wszystkich aspektów muzyki greckiej, za którym skrywa się fenomenalna wiedza i umiejętność kojarzenia tysięcy rozproszonych szczegółów, wyłuskiwanych z antycznych tekstów poetyckich, filozoficznych, technicznych, papirusów, inskrypcji i wielu dalszych źródeł. Zdaniem specjalistów jest to dzieło pomnikowe, które jeszcze dla przyszłych generacji będzie podstawowym opracowaniem tematu.

Kiedy okazało się, że standardowa edycja starogreckich dokumentów muzycznych Egerta Pöhlmann'a (*Denkmäler altgriechischer Musik*, Nürnberg 1970) częściowo zdezaktualizowała się z powodu odkrycia dalszych świadectw, głównie papirusowych (z których część Martin West zdążył już włączyć do swojej książki lub wydać w *The Oxyrhynchus Papyri*), obaj specjaliści podjęli się jej rozszerzenia i gruntownego zrewidowania. Wkład edytorski i egzegetyczny Westa jest w tym ważnym dziele bardzo znaczący. Wspólne dzieło nosi tytuł *Documents of Ancient Greek Music* (Oxford 2001).

W każdej dziedzinie wiedzy istnieje potrzeba autorytetu, uczonego, którego kompetentny głos liczy się szczególnie. Dla filologów klasycznych-grecystów takim punktem odniesienia w wielu kwestiach był właśnie Martin West. Przy rozmaitych spektakularnych odkryciach papirusowych, nawet jeśli zostały one udostępnione ogółowi badaczy w publikacjach innych wybitnych specjalistów, podświadomie czekało się jeszcze na opinię, dopowiedzenie, interpretację lub reinterpretację proponowaną przez tego jednego uczonego. To także jest miarą jego wielkości.

Zasługi Martina L. Westa zostały za życia docenione szeregiem najbardziej prestiżowych wyróżnień. W dniu 1 stycznia 2014 roku otrzymał z rąk królowej Elżbiety II najwyższe brytyjskie odznaczenie: Order of Merit. W wieku zaledwie 35 lat został drugim najmłodszym członkiem British Academy w całych jej dziejach; tamże przyznano mu Kenyon Medal for Classical Studies (2002); był także członkiem Akademii der Wissenschaften zu Göttingen (1991), Academia Europaea (1998), Accademia Nazionale dei Lincei (2007), Akademii Ateńskiej (2009); otrzymał doktorat honorowy na Uniwersytecie Cypryjskim (2008) i Università degli Studi di Urbino Carlo Bo (2011). Jak już wspomniałem, w roku 2000 został laureatem International Balzan Prize for Classical Antiquity.

² Polski przekład: M. L. West, *Muzyka starożytnej Grecji*, przeł. A. Maciejewska, M. Kaziński, Homini, Kraków 2003.

Zdjęcie udostępnione przez Stephanie West

*

* *

Niech mi będzie wolno zakończyć tę krótką notę akcentem osobistym. Miałem zaszczyt znać Martina od 32 lat. Nasza znajomość przerodziła się z czasem w trwałą przyjaźń. Jej dowody – książki z osobistymi dedykacjami – stoją przede mną na półkach, w zasięgu wzroku i ręki. Pisząc to, mam przed sobą egzemplarz *Iliady* z dołączonym bilecikiem, na którym widnieją napisane odręcznie pięknym pismem słowa: „Jurek – φιλικία ένεκα – Martin”.

Feralnego dnia, jeszcze niedawno serdecznie goszczony w domu Stephanie i Martina Westów, przebywałem w Bibliotece Bodlejańskiej. Gdy Stephanie przysłała e-mail ze smutną wieścią, nie mogłem w nią uwierzyć ani z nią się pogodzić. W dniu 23 lipca 2015 roku wziąłem udział w gromadzącej elitę Oksfordu uroczystości *Celebration of Life*, która odbyła się w przepięknej piętnastowiecznej kaplicy All Souls College, poproszony o wygłoszenie mowy na cześć Zmarłego w ramach *Tributes by friends*. Było to dla mnie wielkie wyróżnienie i przeżycie, którego nigdy nie zapomnę.

j.danielewicz@gmx.net

ARGUMENTUM

Commemoratur Martinus L. West (1937–2015), vir vere eruditissimus, philologiae classicae nostrae aetatis lumen atque decus, eiusque scripta et merita breviter enarrantur.